

Faiz Softić

ZUBI NAŠE MAJKE

Selo Vrbe, u kojem sam rođen i proveo dio djetinjstva, nije veliko – svega tridesetak kuća, razbacanih po terasastim zaravnima ovog stranovitog bihorskog kraja. No, iako nije veliko, jeste sunčano i gleda na nekoliko crnogorskih planina. Zato smo vjerovali da je u prednosti u odnosu na ona sela, polegla dolje po dolinama oko rijeke Lim i desne mu pritoke Crnčanke. Imao sam ja još jedno selo – Crešnjice, zaseok Sipanje, smješteno u planinskom dijelu Bihora, nadomak Pešteri. Zapravo, ni Sipanje, ni obližnja Goduša; jednostavno, to mjesto bješe uklinjeno između ta dva sela. Osim našeg staništa, oslonjenog na planinu Kojzača, u kojoj bi tokom ljeta, u vrijeme mog djetinjstva, paslo na hiljade ovaca i sa svih strana tukla teška zvona, drugih kuća nije bilo. Tek po koji katun na cigar hoda i od naše kuće i jedan od drugog. Moji bjehu velike radiše, te tu, pored nekoliko štala za stoku, sagradiše i neveliku kuću. Zahvaljujući njoj, naš boravak u planini se produžavao do kasnih jesenjih dana, a nekada smo i zimili, pa smo mjesecima ostajali okovani snijegom i ledom.

Bio sam vrlo mlad, đaće od desetak godina, kada je jednog novembarskog jutra, pošto smo sišli sa planine u selo, majka odranila u Bijelo Polje, da pravi zube. Govorila je da joj je “udario vjetar”, u oboljele zube, a onda je danima išla šamijom zavijene glave. Slabo je jela i žalila se da joj čak i voda smeta i izaziva bolove, a voda se morala piti... Nije bilo druge – morala je zubaru Zaimu u Dom zdravlja u Bijelo Polje! On joj je za dva dana povadio ostatak zuba, a poslije mjesec dana, pošto joj zamladiše rane, otišla da joj sestra Zorka uzme mjeru. Teško je podnosila smjesu koju je morala držati u ustima dok se ne stvrdne, ali – znala je da mora i trpjela je. Još dva puta je zorom zamicala niz selo. Ispod gumna je posljednja nestajala njena bijela šamija, a onda se jednog dana iza podne, sva nasmijana, pojavila na vratima kuće.

Otac je, kao obično, izvodio nekakvu šalu na račun njenih zuba, a mi djeca smo uskliknuli - kada smo vidjeli kako se naša majka smije,

a po sredini osmijeha – kao snijeg bijeli zubi. To nijesu bili zubi već biseri, lijepo poredani u ustima naše majke. Reče da je ne žuljaju i da su joj kao da se rodila s njima. I nismo znali da li se to samo tješi ili je stvarno tako. Ustvari, naša je majka sada bila još ljepša nego i prije, mada smo bili uvjereni da nigdje na svijetu ne postoji tako lijepa žena kao ona, Bog je dženetio. Bila je to prva žena u cijelom selu koja je imala vještačke zube i žene bi dolazile, sijedale blizu nje, gledale je i seirile. Pitale bi našu majku koliko ih je platila, kako je služu, šta sve smije jesti s njima, može li ih i ponekom drugom ponekad pozajmiti, i još su mnoga pitanja postavljale, a na neka od njih ni majka nije umjela odgovoriti.

Ne znam – rekla bi i ugnula ramenima, a one su ostajale začuđene i ni u šta drugo nijesu gledale našu majku nego samo u zube. Činilo se da, kada zatvori usta, jedva čekaju da ih otvori i da još gledaju u njih.

A možeš li, o snaho, zviznut' kroz te zube? – pitala je Fatka.

Majka se smijala i tada bi njeni zubi sve više blistali. Raza je pitala može li njima pregristi konac, pa se majka opet smijala i opet se njeni zubi caklili.

Zima je bila oštrija nego ikada. U kotaru je nestajalo sijena i, posljednjeg dana februara, morali smo se seliti na planinu. Gore je čekalo nekoliko kapa sijena koje otac ne bješe uspio dovući u selo. Zbog velikih nameta snijega nije se usuđivao pokretati mobenike. Samo što se sa stadom i tovarima pomolismo na Crhljanske livade, navali ledena kiša. Stado je jedva odmicalo; ovce su, spuštenih glava, odbijale da idu naprijed. Gurali smo ih u mokra runa i one su polazile, pa opet zastajale i sve tako do Kamen-glavice, a onda su krenule, kao da su onamo na kilometar od toga mjesta, gdje ih je čekala štala, osjećale so.

Kiša se ledila na sve što bi pala, tako da se na nama kočila odjeća i postajala drvo. Majka se nijednom nije nasmijala, nijednom nijesmo vidjeli da zacakle njeni bijeli zubi, samo bi ponekad izgovorila:

– Ha, naprijed, djeco moja, nema još puno!

A vjetar i kiša, kao da bi je čuli – još jače nam udare u prsa, a kao da kažu – nazad!

Tamo na vidiku, pod šumom, crnjom od svega što crnu boju nosi, bjelasao se salonit na našoj kući koja je čekala da nas, ozeble i zaleđene, zakloni od vjetra i ledene kiše. Nadomak kuće majka pohita da otvori i naloži. Ubrzo stoku smjestismo u torove, uvedosmo konja i volove u izbu, a miuđosmo gore u kuću za majkom. Ona je punila peć, koja bi zimi ostajala u kući, a vatra se rasplamsavala. Majčine dimije su se otapale i voda kapala na gole podnice. Otac je unosio dušeke i jorgane i bacao na gole daske kreveta. Majka je plakala.

– Eh, djeco moja... – rekla je jedva čujno i mi smo znali šta nam time govori.

Otac se nekako osjećao krivim, jer mu je majka cijeloga života prigovarala što je napustio fabriku Klinčaru na Alipašinom Polju u Sarajevu i vratio se u bespuće bihorskih brda. Ovaj put to mu nije prigovorila, ali je on nosio teret krivice i ćutao.

Navečer je okrenuo snijeg, a sutra se moralo u školu udaljenu sahat najbržeg hoda. Budio bih se i gledao kako krupne bijele pahulje, kao mačje šape, padaju po staklima na prozorima naše sobe. Otac je povremeno izlazio iz kuće, obilazio okolo, kašljao i halakao. Bojao se vukova. Krupne vučje stope koje smo zatekli na putu iza kuće, govorile su da nijesu daleko i da svaki čas mogu udariti.

Svanulo je. Majka je podložila peć i zovnula me. Blijedo sam gledao u žute grede iznad naših glava i odugovlačio.

– Moraš, ali polako, oči moje – govorila je majka – danas ću te sresti na Kamen-glavici.

Ne bješe se ni razdanilo kako valja kad krenuh. Snijeg bješe napadao do iznad mojih koljena. Nijesam daleko odmakao od kuće kada tamo iz Buča istrča životinja, siđe do potoka i tu zastade. Drščući kao prut, vratio sam se kući i rekao ocu šta sam vidio. Otac odveza psa, uze sjekiru i požuri prema potoku. I mi smo krenuli za njim. Dolje je čekalo svinjče, ali, za veliko čudo, pitomo. Otac je pustio Žukija i on je potrčao. Ugrižao ga je za leđa i svinjče je skičalo, ali je otac brzo prišao, ponovo zavezao psa i odmakao ga u stranu. Majka je donijela konopac, pa smo zavezali životinju i povelu u štalu nedaleko od kuće.

Mnogo kasnije, pošto je naš komšija Ratko Bujanja, odveo

svinjče i već mu odavno paponjci bili u potoku, ču se kako je ono bilo odbjeglo nekom domaćinu Danilu iz sela Vrhovi, prema Pešteri.

Kako se tu obrelo, niko nikada neće saznati, ali ja znam da ću taj trenutak pamtit i do Sudnjeg dana.

Toga dana sam ostao kući, a kada me, sutradan, učitelj Jagoš pitao što juče nijesam bio u školi, rekao sam mu:

– Prepalo me krme.

Djeca su se smijala, a on me u čudu gledao. Poslije časova me odveo u toplu, malu zbornicu u kojoj je kurir Džano Čelebić uvijek pritirao bukove cjepke, i tražio da mu objasnim kako sam se prepao.

Ispričao sam mu sve natenane; on me pomilova po kosi, reče da pozdravim oca i ja iskočih iz škole k'o pčela iz košnice i dadoh se uz brda.

Majka me srela na onom mjestu gdje je obećala i tu se ponovo zacakliše biseri u njenim ustima.

Dan po dan i dođe proljeće. Prvi vjesnici bile su rijetke laste koje počеше slijetati na šiljave vrhove kolja u našoj avliji, koja je odvajala kuću od puta, kojim su, idući na džumu u koritsku džamiju, prolazili Godušani. Pridruživao im se i otac. Poslije dolaska lastavica, gore ispod Mučićkog krša, zabijelio bi se jeremičak. Taj divni, mirisni cvijet, sitnog zelenog lisja i još sitnijih bijelih latica, kao da je jedva čekao da nestane snijega i da on krene da se opruža oko žbunja i kamenja. Brali smo ga i u buketima donosili našoj majci, a ona bi se nasmijala, pa se nije znalo da li su bjelji njeni zubi ili ono cvijeće u njenim rukama.

Planina je to i tek početkom maja proljeće bukne punom snagom. Otopliše dani, pa se i katuni u Ponorcu počеше pušiti. Buče iza naše kuće, veliko skorom koliko i selo Sipanje, iz dana u dan nabacivalo je sve više zelenog ruha. Radovali smo se kada bi ugledali kako dolaze stanari katuna – više nijesmo bili sami u planini; cijeli je svijet bio naš. Jednoga dana, stigoh iz škole i majka se poradova kada joj rekoh da ću i ove godine preći razred s peticama, a u kuću navališe žene iz katuna. Bile su to one koje još ne bjehu vidjele zube naše majke. Iz daleka bile su jako slične, sve pod bijelim šamijama i u dimijama koje su držale

malo odignute od zemlje, da se ne kaljaju. Razlikovale su se samo po visini. Najniža rastom među njima bila je Begzada, žena siromašnog, ali po poštenju nadaleko čuvenog Mahmuta, našeg dobrog rođaka, kojega nikada i niko van kuće nije vidio bez velike čalme i ćulaha. Begzada jeste bila omalena, da je čovjek u naručju nosi, ali je imala krupan i prodoran glas, pa kada bi ona od svoga katuna na brdu, zovnula svoga sina, odavno stasalog Ahmeta, čulo se do u drugo selo i nije bilo da ga isprve ne dozove.

– Hoćete li kahvu ili vareniku? – pita majka, a one sve do jedne odgovaraju:

– Kahvu, Ramizovice, kahvu.... a onda su se žalile kako im se pretrglo kahve, a u prodavnici na Sipanjskom polju odavno nestalo.

– Bez kahve smo ti, dok god ljudi ne odu u čaršiju – jerala se Hasanovica. Dođoše na red i zubi moje majke. Redala su se pitanja, a majka odgovarala. Begzada je gledala, prižmirivala, vidjelo se kako povremeno steže svoje vilice i pomjera se u mjestu. Nijesmo vidjeli njene noge, jer se, onako mala, bješe skupila u grudvicu zagrnutu zelenim dimijama po kojima bjehu iscrtani sitni listovi djeteline. Vidjelo se da se i ona sprema da pita, ali prvo hoće da čuje šta njene druge pitaju i šta odgovara naša majka. Dok bi neka pitala, ona bi gledala pravo u majčina usta i upijala svaku izgovorenu riječ, grabila je svojim pogledom kao da to ne bjehu riječi već ptice koje su izlijetale iz ustiju, a ona ih hvatala i trpala u svoje krilo. Samo je jedna od njih upitala je li istina da su se u Buču pojavili krmci, i majka reče kako poslije onoga koje je odveo Ratko Bujanja, više nijesmo primijetili, a da se vuci naminu s vremena na vrijeme, ali još ne udaraju na stoku. Begzada se prvo kratko nakašlja – spremala se da i ona nešto upita. Zastade žagor, a ona se za cijelu podlanicu pomjeri u stranu.

– Ramizovice, da te i ja pitam – počela je – lijepi su ti zubi i dabogda da su ti mubarek, ali – bolje l' te, bogoti, dok ti ih zacukavaše?

Sve se žene nasmijaše onim tankim ženskim osmijehom, samo Begzada ne, ona je i dalje gledala u našu majku i, očito, žalila je.